

Görüngüsel Bilgi ve İmgelem Yeteneği

[Phenomenal Knowledge and the Imaginative Ability]

Tufan Kıymaz *

Bilkent University

Received: 24.09.2021 / Accepted: 29.12.2021

DOI: 10.51404/metazihin.1000368

Research Article

Abstract: In this paper, I investigate the relationship between phenomenal knowledge and the ability to imagine. First, I distinguish between two kinds of phenomenal knowledge, based on Frank Jackson's anti-physicalist knowledge argument: Direct phenomenal knowledge and indirect phenomenal knowledge. Then I introduce two types of non-propositional direct phenomenal knowledge, namely dependent phenomenal knowledge and independent phenomenal knowledge. I argue that having the ability to imagine is not sufficient for any kind of phenomenal knowledge, and it is only necessary for having independent phenomenal knowledge.

Keywords: phenomenal knowledge, consciousness, qualia, imagination, ability hypothesis, the knowledge argument.

Öz: Bu makalede, görüngüsel bilginin (*phenomenal knowledge*), imgelem (*imagination*, hayal, zihinsel canlandırma) yeteneği ile ilişkisini soruşturuyorum. Öncelikle Frank Jackson'ın görüngüsel bilginin kendine haslığından hareketle fizikselciliğin (*physicalism*) yanlışlığını savunan bilgi argümanına dayanarak iki tür görüngüsel bilgi arasında ayırım yapıyorum. Bunları "doğrudan görüngüsel bilgi" ve "dolaylı görüngüsel bilgi" olarak adlandırıyorum. Makalenin geri kalanında önermesel olmayan doğrudan görüngüsel bilgiye odaklanarak onun da bağımsız ve bağımlı olmak üzere iki türü olduğunu iddia ediyor ve imgelem yeteneğine sahip olmanın yalnızca bağımsız görüngüsel bilgi için gerekli olduğu ve ne bağımsız ne de bağımlı görüngüsel bilgi için yeterli olduğu görüşünü savunuyorum.

Anahtar Kelimeler: görüngüsel (fenomenal) bilgi, bilinç, nite, imgelem, yetenek hipotezi, bilgi argümanı.

* **Author Info:** Assist. Prof. – Bilkent University, Faculty of Humanities and Letters, Department of Philosophy, Çankaya-Ankara, TURKEY.

E-mail: tufankiyamaz@gmail.com / Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-6631-3857>

1. Giriş

Bu çalışmada, "nite" (*qualia*) olarak da adlandırılan görüngüsel (fenomenal, *phenomenal*) niteliklere sahip bilinçli deneyimlerimizin birinci kişi gözünden bilgisi olarak tanımlayabileceğimiz görüngüsel bilginin (*phenomenal knowledge*) imgelem (*imagination*, hayal, zihinsel canlandırma) yeteneği ile ilişkisini soruşturuyorum. Bazı filozoflar, özellikle de yetenek hipotezinin (*ability hypothesis*) savunucuları, görüngüsel bilgi ile imgelem yeteneği arasında özsel bir ilişki olduğunu iddia ediyor. Bu iddianın doğruluğunu değerlendirebilmek için önce görüngüsel bilginin farklı türlerinden bahsetmek gerekiyor. Bu makalede, öncelikle Frank Jackson'ın görüngüsel bilginin kendine haslığından hareketle fizikselcilğin (*physicalism*) yanlışlığını savunan bilgi argümanına dayanarak iki tür görüngüsel bilgi arasında ayırım yapacağım. Bunları "doğrudan görüngüsel bilgi" ve "dolaylı görüngüsel bilgi" olarak adlandırıyorum. Makalenin geri kalanında, önermesel olmayan doğrudan görüngüsel bilgiye odaklanacağım ve onun da bağımsız ve bağımlı olmak üzere iki türü olduğunu iddia ederek imgelem yeteneğine sahip olmanın yalnızca bağımsız görüngüsel bilgi için gerekli olduğu ve ne bağımsız ne de bağımlı görüngüsel bilgi için yeterli olduğu görüşünü savunacağım.

Önce, Jackson'ın (1982, 1986) bilgi argümanını hatırlayalım. Mary, insanın renk algısı ve deneyimine dair tamamlanmış bilimin bilgisine sahip, yani insanın renk deneyimine dair fiziksel ve işlevsel terimlerle, matematiksel ifadeler ve mantık operatörleriyle ifade edilebilecek bütün gerçekleri biliyor. Fakat hayatı boyunca siyah-beyaz bir odada yaşamış ve renkleri görmesine izin verilmemiş. Bir gün odasından çıkmasına izin veriliyor, kırmızı bir domates görüyor ve şöyle diyor: "Demek kırmızı görme deneyimi böyle bir şeymiş! Demek insanlar kırmızı gördüklerinde böyle bir şey görüyormuş!" Mary, insan renk deneyimine dair yeni bir gerçek öğrenmiş gibi duruyor, oysaki bütün fiziksel gerçekleri biliyordu.¹ O halde yeni öğrendiği gerçek, fiziksel bir gerçek değildir. Dolayısıyla fizikselcilik yanlıştır.

Bazı filozoflar, mesela Churchland (1985: 25), Maloney (1985: 36) ve Dennett (2007), Jackson'ın Mary'nin henüz odadayken kırmızı görme deneyiminin görüngüsel niteliğini bilemeyeceği iddiasını, Mary'nin odadayken kırmızı görme deneyiminin nasıl bir şey olduğunu hayalinde canlandıramayacağı iddiası olarak yorumlayarak imgelem yeteneğini bilgi argümanının merkezine koyuyor.²

¹ Jackson bütün fiziksel gerçeklerin fiziksel/işlevsel/bilimsel terimlerle ifade edilebileceğini varsayıyor.

² Jackson (1986) bilgi argümanının Mary'nin siyah-beyaz odasındayken kırmızı görme deneyimini hayal edip edemeyeceğiyle değil fiziksel bilgisinden kırmızı görme deneyiminin görüngüsel bilgisini çıkarsayıp çıkarsamayacağıyla ilgili olduğunu açıkça ifade ediyor. Jackson'ın argümanından farklı olarak Mary'nin

Yetenek hipotezinin savunucularına (Lewis 1983, 2004; Nemirow 1980, 1990) göre ise Mary odadan çıkıp ilk defa kırmızı gördüğünde önermesel (doğruluk değeri olan, olgu ifade eden) bilgi öğrenmez, sadece özel bir tür yordam bilgisi (*know-how*) öğrenir ve bu yordam bilgisi bazı bilişsel yeteneklerden ibarettir ki bunların arasında imgelem yeteneği de vardır. Hatta Nemirow, bu hipotezi ilk ortaya attığı zamanlarda (1980: 475; 1990: 495) bir deneyimin görüngüsel bilgisine sahip olmanın o deneyimi birinci kişi gözünden hayal edebilme yeteneğine sahip olmakla özdeş olduğunu iddia ediyordu.

Nagel'a (1974) göre bir görüngüsel bilinç durumunu deneyimleyebilmenin ya da en azından hayalinde canlandırabilmenin o bilinç durumunun görüngüsel bilgisini edinebilmek için gerekli gibi durması, görüngüsel bilgiyi fizikselcilik açısından bir sorun haline getiriyor. Daha yakın zamanda ise görüngüsel kavramların (*phenomenal concepts*) alıntılıyıcı/oluşturucu (*quotational/constitutive*) bazı yorumlarında (ör. Balog 2012, Papineau 2002, 2007) kişi o anda deneyimlemediği bir bilinç durumunu birinci kişi gözünden kavramsallaştırdığında, o deneyimin zihinsel imgesinin kullanılan görüngüsel kavramın gönderim kipinde (*mode of presentation*) rol oynadığını iddia ediyor.³

Bu iddiaları⁴ değerlendirebilmek ve imgelem yeteneği ile görüngüsel bilginin ilişkisini ortaya koyabilmek amacıyla önce "görüngüsel bilgi"den ne kastettiğimizi biraz daha açıklayalım.

2. Doğrudan ve Dolaylı Görüngüsel Bilgi

Nida-Rümelin (2004), Mary'nin odadan çıktıktan sonra kaydettiği epistemik ilerlemeye dair önemli bir ayrım yapıyor. Mary gibi hayatı boyunca siyah-beyaz bir odada yaşamış ve renkleri hiç görmemiş olan ve yine Mary gibi insan renk algı deneyimlerinin tamamlanmış bilimsel bilgisine sahip olan Marianna'yı ele alalım⁵. Bir gün tı zamanında, henüz odadayken Marianna'ya bir boya kataloğundan birkaç renk gösterilsin fakat renklerin isimleri söylenmesin. Şimdi, Marianna "Gökyüzünün rengi böyle bir şey" gibi düşüncelere sahip olma ya da "İnsanlar kırmızı gördüklerinde bunu

odadayken kırmızı görme deneyimini hayal edemeyeceği iddiasına dayanan fizikselcilik karşıtı bir argüman için bkz. Kıymaz 2019.

³ Papineau (2007) daha önceki (2002) teorisini güncellese ve kişinin o anda deneyimlemediği bir bilinç durumunu düşünmek için hayali canlandırma içermeyen, görüngüsel türevi (*phenomenally derived*) kavramlarda kullanılabileceğini kabul etse de hala görüngüsel kavramların o anda deneyimlenen ya da hayal edilen bir bilinç durumunu kullandığını iddia ediyor.

⁴ Bu bölümde özetlediğim görüşlerin Jackson'ın bilgi argümanı bağlamında ayrıntılı bir değerlendirmesi için bkz. Kıymaz 2021.

⁵ Nida-Rümelin Marianna'nın Mary gibi tamamlanmış bilimsel bilgiye sahip olduğu varsayımını yapmıyor.

mu görüyorlar?" gibi soruları sorma yeteneği kazandı. Bu bir epistemik ilerleme sayılır, fakat Marianna hala Mary'nin odadan çıktığında öğrendiği bir gerçeği bilmiyor. Çünkü daha sonra t_2 zamanında, Marianna kırmızı bir domates görüyor ve (kırmızı bir domatesi normal şartlar altında gördüğünü bildiğinden) "demek kırmızı görme deneyimi böyle bir şeymiş!" diyor. Marianna t_2 'de kırmızı görme deneyimini öğrenmedi, çünkü bu deneyimi daha önceden, t_1 'de boya kataloğuna baktığında yaşamıştı. Daha sonra, t_2 'de öğrendiği şey ise, t_1 'de yaşadığı görsel deneyimlerden hangisinin kırmızı ışık algılandığında tecrübe edildiği gerçeği. Yani, t_1 'de kırmızı görme deneyimi ile tanıştı (ve bir anlamda o deneyimi öğrenmiş oldu), fakat t_2 'de bu deneyime dair bir gerçek öğrendi (birinci kişi gözünden tecrübe ettiği o görüngüsel bilinç durumunun hangi koşullarda yaşandığını).⁶

Marianna'nın t_1 'de edindiği bilgi önermesel değil, fakat t_2 'de edindiği bilgi önermesel gibi duruyor. Ayrıca her ikisinin de "görüngüsel bilgi" olarak anlaşılması mümkün. Marianna'nın t_1 'de edindiği türdeki bilgiyi "doğrudan görüngüsel bilgi," t_2 'de edindiği bilgiyi ise "dolaylı görüngüsel bilgi" olarak adlandırılabilir. Bir kişinin doğrudan görüngüsel bilgiye sahip olduğunu genellikle önermesel olmayan (nesnesi olarak bir cümle içermeyen) bir atıfla ifade ederiz. Örneğin, "O, acıyı bilir" deriz. Bu cümle ile o kişinin acı hakkında önermesel bilgi (enformasyon) sahibi olduğunu; acının işlevine, biyolojisine, vs. dair bazı gerçekleri bildiğini değil; acıyı tecrübe etmiş, yaşamış olduğunu, acı hissiyle tanışık olduğunu ifade etmek istiyor olabiliriz. Bir insanın dolaylı görüngüsel bilgiye sahip olduğu iddiasını ise bir önermesel tutum (*propositional attitude*) ile ifade ederiz. Mesela "O, hissettiği acının doku hasarından kaynaklandığını biliyor" deriz ve böylece (bir deneyimle tanışıklığın ötesinde) bir gerçeğin bilgisini ona atfederiz.

Doğrudan görüngüsel bilgi ve dolaylı görüngüsel bilgi, fizikselcilerin karşısına iki ayrı soru çıkarıyor. Şu iki iddiayı ele alalım:

(DR) Marianna henüz odadayken bütün fiziksel özelliklerin bilgisine sahip, fakat t_1 'de kırmızı görme bilinç durumunu deneyimlediğinde bu bilinç durumun görüngüsel özelliğini (*quale*) öğreniyor gibi duruyor.

(DL) Marianna henüz odadayken bütün fiziksel gerçeklerin bilgisine sahip, fakat t_2 'de kırmızı bir domates görüp "demek kırmızı görmek böyle bir şeymiş" diye düşündüğünde öğrendiği bir gerçek var gibi duruyor.

⁶ Literatürde bu senaryonun farklı versiyonları bulunuyor. Stoljar (2005), "Deneyimli Mary" argümanının Nida-Rümelin'in Marianna örneğine dayandığını söylüyor. Benzer bir senaryo A-tipi materyalizme itiraz olarak Chalmers (2004: 284-5) tarafından kullanılıyor. Ayrıca bkz. Warner (1986) ve Tye (2009: 134).

DR'nin bize Marianna'nın doğrudan görüngüsel bilgisini edindiği özelliğin fiziksel bir özellik olamayacağına inanmak için bir neden verdiği ileri sürülebilir. Örneğin David Lewis (2004), bilgi argümanını bu şekilde yorumluyor.

DR'nin standart fizikselci açıklaması şu şekilde ifade edilebilir: t₁'den önce Marianna fiziksel özellikler hakkındaki tüm gerçekleri biliyor fakat bazı fiziksel özelliklerin (ki bunlar aynı zamanda bilinç özellikleri) doğrudan görüngüsel bilgisine sahip değil. Fakat Marianna'nın t₁'de kırmızı görme deneyiminin doğrudan görüngüsel bilgisini edinmesi, bir anlamda bu görüngüsel özellik ile şahsen tanışmış olması, o görüngüsel özelliğin fiziksel olmadığı anlamına gelmiyor.

DL ise Marianna'nın dolaylı görüngüsel bilgisi hakkında. Dolaylı görüngüsel bilgi, hakkında olduğu görüngüsel bilinç durumu deneyimlenmeden edinilemez gibi duruyor. Fakat, bilinç durumlarına dair bir gerçek, örneğin t₂'de Marianna tarafından "demek kırmızı görmek böyle bir şeymiş" şeklinde ifade edilen gerçek, eğer fiziksel bir gerçekse, tamamen fiziksel/işlevsel/bilimsel terimlerle de ifade edilebilir. Bu durumda da DL'ye cevaben bir fizikselcinin Marianna'nın t₂'deki ifadesinin fiziksel/işlevsel/bilimsel terminolojiye tercüme edilebileceğini göstermesi gerekiyor. Bu, iki şekilde yapılabilir. Marianna'nın t₂'deki ifadesini "Q" olarak adlandıralım.

(i) Dolaylı görüngüsel bilgi bir fiziksel gerçeğin indirgenemez bir şekilde görüngüsel olan önermesel bilgisidir. Q, fiziksel bir gerçeği ifade eder, fakat Q'daki her kavram fiziksel/işlevsel/bilimsel kavramlara indirgenemez şekilde analiz edilemez. Bu görüşü, Stoljar'ı (2005) takiben "Görüngüsel Kavram Stratejisi" olarak adlandırabiliriz. Bu görüşün savunucuları arasında Horgan (1984), Loar (1997), Perry (2001), Byrne (2002), Papineau (2002, 2007) ve Balog (2012) sayılabilir.

(ii) Doğrudan görüngüsel bilgi bir fiziksel gerçeğin sözde-görüngüsel önermesel bilgisidir. Q, indirgenemez bir şekilde görüngüsel bir bilgi değildir; daha önce hiç kırmızı görmemiş biri de Q'yu bilebilir. Lewis (1990) ve Nemirow'un (2007) bu görüşü savunduğunu söyleyebiliriz. Lewis'e göre, önermesel bilgi ve dolayısıyla Q, "reddedilmesi gereken garip görüngüsel enformasyon değildir" çünkü sadece "sözel"dir (2004: 99). Nemirow da, benzer bir şekilde, Marianna'nın Q'yu daha önceki görüngüsel deneyimini "kırmızı" sözcüğü ile bağlantılandığında öğrendiğini kabul etmekle birlikte, Q'yu öğrenmenin önceden renk görme deneyimi yaşamış olmayı gerektirmediğini iddia ediyor (2007: 41). Ball (2009) da bu görüşü, Burge (1976, 1986) ve Putnam'ın (1970, 1975) toplumsal dışsalcılığına dayanarak Marianna'nın t₁'den önce de Q'ya inanabileceği çünkü kırmızı görme deneyiminin görüngüsel niteliğine gönderme yapan kavramı toplumda bu deneyimi daha önce yaşamış insanlara atıfla kullanabileceği iddiası ile destekliyor.

Görüldüğü gibi, bir bilinç durumunun doğrudan görüngüsel bilgisinin o durumun dolaylı görüngüsel bilgisi için gerekli olup olmadığı tartışmalı bir konu. Ben bu makalede doğrudan görüngüsel bilgiye ve onun imgelem yeteneği ile ilişkisine odaklanacağım ve dolaylı görüngüsel bilginin doğasını incelemeyeceğim. Eğer okuyucu, görüngüsel kavram stratejisini savunan felsefecilerin yaptığı gibi doğrudan görüngüsel bilgiye sahip olunmadan dolaylı görüngüsel bilgiye de sahip olunamayacağını düşünüyorsa, onun için aşağıdaki tartışma dolaylı görüngüsel bilgi hakkında da bir şeyler söyleyecektir. Makalenin geri kalanında “görüngüsel bilgi” terimiyle doğrudan görüngüsel bilgiyi kastediyorum.

3. Yeterli Koşul Olarak İmgelem Yeteneği

Bir deneyimi hayal edebilme yeteneğine sahip olmanın o deneyimin görüngüsel bilgisine sahip olmak için yeterli olmadığını şu düşünce deneyi ile gösterebiliriz: Bir gün, Mary henüz odasından çıkıp kırmızı rengi görmeden önce, odasına bir “yetenek makinesi” konuyor. Bu makineye öğrenmek istediğiniz yeteneğin fiziksel/işlevsel tarifini giriyorsunuz, sonra makineye bağlanıyorsunuz ve makine beyninizde ve bedeninizde gerekli değişiklikleri yaparak size tarifini vermiş olduğunuz yeteneği kazandırıyor. Mary, makineye kırmızı görme deneyimini hayal etme yeteneğinin fiziksel/işlevsel tarifini giriyor, sonra da kendini makineye bağlayıp düğmeye basıyor. Makine birkaç saniye çalışıp Mary’ye bu yeteneği veriyor. Mary, makineden çıkıyor ve şöyle düşünüyor: “Tamam, şu anda kırmızı görme deneyimini hayal etme yeteneğine sahip olmalıyım. Şimdi bir domatesi gözümde canlandırmaya çalışarak makinenin düzgün çalışıp çalışmadığını test edeyim.” Kırmızı bir domates düşünüyor ve hayalinde canlandığı domatesin rengine dikkatini vererek şöyle diyor: “Gerçekten de işe yaradı! Demek kırmızı görmek böyle bir şeymiş!” Mary, makineden çıktığında kırmızı görme deneyimini hayal etme yeteneğini kazanmıştı, fakat ancak bu yeteneği kullanıp gerçekten de bu deneyimi hayal ettiğinde kırmızı görme deneyimin görüngüsel bilgisini edindi.

Bu senaryonun olanaklılığının sezgisel olarak kabul edilebilir olduğunu düşünüyorum.⁷ Ve bu senaryonun olanaklı olduğunun kabul edilmesi, imgelem yeteneğine sahip olmanın görüngüsel bilgiye sahip olmak için yeterli olmadığını da kabul etmeyi gerektirir.⁸ İmgelem yeteneğini kullanarak görüngüsel bilgi elde etmek

⁷ Benzer argümanlar için bkz. Raymont 1999 ve Conee 1994: 138-9.

⁸ Yetenek makinesi örneği Noordhof’un (2003) Conee’nin (1994: 138-9) Martha örneğine getirdiği itiraza da bir karşılık olarak kullanılabilir. Martha, Hume’un kayıp mavi tonu örneğinde olduğu gibi, kırmızının daha önce görmediği bir tonunu ona benzer kırmızı tonlarının görüngüsel bilgisine dayanarak hayal ediyor ve hayal ettiğinde o kırmızı tonunu görmenin görüngüsel bilgisini ediniyor. Conee’ye göre, Martha, hayal etmeden önce de o tonu gözünde canlandırma yeteneğine sahipti fakat o tonun görüngüsel bilgisine sahip değildi. Noordhof Martha’nın benzer tonların deneyimine dayanarak daha önce görmediği tonu imgeleme

mümkün olsa da sadece kişinin bu yeteneğe sahip olması görüngüsel bilgiye de sahip olduğu anlamına gelmiyor. Mary makineden çıktığında kırmızı görme deneyimini imgeleme yeteneğine sahipti fakat bu yeteneği kullanmadan önce kırmızı görme deneyiminin görüngüsel bilgisine sahip değildi.

4. Bağımlı ve Bağımsız Doğrudan Görüngüsel Bilgi

İmgelem yeteneğine sahip olmak görüngüsel bilgiye sahip olmak için yeterli olmasa da belli bir tür görüngüsel bilgi için gerekli olduğunu düşünüyorum. Şu örneği ele alalım: Bana Almanya'nın başkentini soruyorsunuz,⁹ ben de sorunuzu anlıyorum ve:

- (i) "Almanya'nın başkenti Münih." diyorum.
- (ii) "Almanya'nın başkenti Berlin." diyorum.
- (iii) "Biliyorum, dilimin ucunda ama şehrin adı bir türlü aklıma gelmiyor." diyorum, sonra bana Almanya ve dünyadan birçok şehri içeren bir liste gösteriyorsunuz, Berlin'i görür görmez "hah, tamam, Almanya'nın başkenti Berlin." diyorum.

(i) durumunda doğru cevabı bilmiyorum. (ii) durumunda doğru cevabı biliyorum. (iii) durumunda ise cevabı bildiğimi söylüyorum fakat yardım almadan doğru cevabı veremiyorum. Liste içerisinde doğru cevabı gördüğümde ise onu diğer seçeneklerden ayırarak doğru cevap olarak tanıyorum. Hem (ii) hem de (iii) durumunda doğru cevabı bildiğim söylenebilir fakat (iii) durumunda bilgim bağımlı; bilgimin ortaya çıkması, bilinç düzeyine erişmesi için dışarıdan yardım gerekiyor.

(ii) durumunda örneklenen bilgi türünü "bağımsız bilgi", (iii) durumunda örneklenen, açığa çıkabilmesi için bazı uyaranlara ihtiyaç duyulan bilgi türünü de "bağımlı bilgi" olarak adlandıralım.¹⁰ Doğrudan görüngüsel bilginin de bağımsız ve bağımlı alt türleri

yeteneğine sahip olmadığını, yalnızca kayıp kırmızı tonunu imgeleme yeteneğini kazanma yeteneğine (yani ikinci dereceden bir yeteneğe) sahip olduğunu söylüyor ve sadece herhangi başka bir zihinsel işlem yapmadan "öylece hayal edebilme" yeteneğine sahipken görüngüsel bilgiye sahip olmamanın imgelem yeteneğinin yetersizliğini gösterebileceğini iddia ediyor (2003: 24-5). Benim yetenek makinesi örneğim Noordhof'un beklentisini karşılayan bir örnek.

⁹ Bu soru önermesel bilgiye dair olsa da benim yapmak istediğim ayırım açısından bu ayrıntı önemli olmayacak.

¹⁰ Bağımlı bilgi ve bağımsız bilginin dışında kalan bir tür bilginin mümkün olmadığını iddia etmiyorum (bu noktaya işaret eden anonim hakeme teşekkür ederim). Örneğin, kişinin soru sorulduğunda doğru cevabı hatırlayamadığını fakat sonradan doğru cevabın bir dışsal yardım almadan, spontane bir şekilde aklına geliverdiğini düşünelim. Bu durumda kişi cevap aklına gelmeden önce de cevabı biliyordu, fakat kişinin bu aşamadaki bilgisini bağımlı ya da bağımsız olarak adlandırmak uygun durmuyor. Önermesel bilgiye dair bunun gibi potansiyel örneklerin görüngüsel bilgi hakkında yapacağım bağımlı/bağımsız ayrımı için bir önem arz ettiğini düşünmüyorum.

olduğunu söyleyebiliriz ve bu durumda bu iki tür doğrudan görüngüsel bilgi arasındaki fark, aşağıda açıklayacağım üzere, imgelem yeteneği olacaktır.

Nemirow, imgelem yeteneğinin görüngüsel bilgi için gerekli olduğunu, çünkü kişinin bir görüngüsel deneyimi hatırlamasının ancak o deneyimi hayal edebiliyorsa mümkün olacağını iddia ediyor: “Hatırlamak, imgelemenin özel bir bağlamı olarak düşünülebilir” (2007: 33) ve “renkleri hayal etme yeteneği yoksa [kişinin] renklere dair görsel hafızası da yoktur, çünkü görsel hafıza görsel imgelem yeteneği gerektirir” (2007: 35). Fakat, Nemirow’un iddiasının aksine, görüngüsel bilginin imgelem yeteneği gerektirmediğine dair elimizde empirik bulgular var.

Afantazi (*aphantasia*), istemli imgelemenin yokluğu ya da zayıflığı olarak tanımlanan bir nörolojik durumdur. (Zeman et. al. 2015, 2016). Tipik olarak, afantazik kişi en az bir duyumsal modda (görsel, işitsel, vs.) istemli olarak zihinsel imge yaratma yeteneğinden yoksundur.¹¹ Fakat birçok görsel afantazik, imgeleyemedikleri görsel deneyimi hatırlayabiliyor. Görsel görüngüsel bilgiye dair bir örnek olarak şu çevrimiçi forum paylaşımını verebiliriz:

Aklımın (olmayan) gözünde canlandıramasam da renkleri başarıyla hatırlayıp yeniden üretebiliyorum. Bir süredir bunu nasıl yapabildiğimi anlayabilmek için uğraşıyorum fakat bunu anlamak zor, anlatmak ise daha da zor. Örneğin, dolabımda rengi spektrumun mavi ucuna kayan parlak pembe bir hırka var. Photoshop’ta bu rengi oluşturmaya çalıştım ve büyükçe bir şekli oluşturduğum renge boyadım, sonra da dolaptan hırkamı alıp getirdim. Ekranın yanına tuttuğumda rengini tam isabet ettirdiğimi gördüm. Gözümde hiçbir şey canlandıramıyorum, o halde bu nasıl oldu? (Ethel, 2016)

Ethel B. hırkasına bakmadığı zamanlarda da hırkasının rengini görmenin nasıl bir görsel deneyim olduğunu biliyordu. Hırkasının rengini gözünde canlandıramasa da, görsel deneyimine dayanarak hatırlayıp tanıma yeteneğine sahipti. Benzer şekilde, Adam Zeman’ın deneylerine katılmış olan ve tatları imgeleme yeteneğine sahip olmayan E. S., kendisiyle yaptığım görüşmede, bir yemeği tattığında onun babaannesinin tarifine göre yapılıp yapılmadığını anlayabildiğini ifade etti, ki bu da babaannesinin tarifıyla hazırlanmış belli bir yemeğin tat deneyimini hayal edemese de bu deneyimin görüngüsel bilgisine sahip olduğu anlamına geliyor.

Ethel B. ve E. S. hakkında söylediklerim anektodsallara dayansa da, Zeman et. al. (2010), Zeman et. al. (2015, 2016), Jacobs et. al. (2018), Keogh & Pearson (2018) gibi birçok empirik çalışma ile destekleniyor. Şimdiye kadar afantazi üzerine yayınlanmış hiçbir bilimsel makalede imgelem yeteneğinden yoksun olmanın görüngüsel bilgiye

¹¹ Rüya, halüsinasyon gibi istemsiz imgelem durumlarının ya da bir tür bilinç dışı imgelemenin varlığı afantazi teşhisinden bağımsızdır. Afantazi istemli ve bilinç düzeyindeki imgeleme dair bir nörolojik durumdur.

sahip olmayı engellediği bir vakadan bahsedilmiyor. Eğer imgelem yeteneği görüngüsel bilgi için gerekli olsaydı, imgelem yeteneği olmayan insanlar sürekli bir akıl karışıklığı ve şaşkınlık durumunda olurlardı, çünkü imgelem yetenekleri olmayan duyum modundaki her görüngüsel deneyimi yepyeni bir görüngüsel deneyim olarak algılandığı her an algıladığı her rengi ilk defa gören bir insan gibi. Tam tersine, Zeman et. al. (2016: 336), çalışmalarına katılan afantaziklerin normal hayatlar yaşadıklarını ve diğer insanların gerçekten de gözlerinde imgeler canlandırabildiklerini öğrendiklerinde şaşırıldıklarını bildiriyor. Watkins (2018) ve Faw (2009) da “gözünde canlandırmak” gibi ifadelerin sadece metaforik olmadığını ve diğer insanların gerçekten de zihinsel imgeler oluşturabildiklerini (ve dolayısıyla kendilerinin afantazik olduğunu) anladıklarında otuzlu yaşlarında olduklarını ifade ediyorlar.

Afantazik insanların bağımsız doğrudan görüngüsel bilgiye sahip olmasalar da bağımlı doğrudan görüngüsel bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Görsel afantazik bir insan kırmızı görmenin nasıl bir deneyim olduğunu bilir, bu bilgi her koşulda iradi olarak bilinç seviyesine çıkarılamasa da kırmızı görme deneyimi yaşandığında ve ancak bu durumda, bu bilgi de açığa çıkar ve kişi görüngüsel deneyimi hatırlar/tanır. İmgelem yeteneği sayesinde bağımsız doğrudan görüngüsel bilgiye sahip bir insan ise, o deneyimi yaşamadığında da o deneyimi hatırlama/tanıma yeteneğini kullanabilme ikinci-dereceden yeteneğine sahiptir.

Bağımlı ve bağımsız görüngüsel bilgi ayrımı, imgelem yeteneği olmadığı halde bir görüngüsel deneyimi yaşadığında onu hatırlayıp birinci kişi gözünden tanıyabilen bir insanın, o deneyimi biliyor olmasına rağmen epistemik durumunun imgelem yeteneği ile geliştirilebileceği sezgisine dayanıyor. Bir deneyimin görüngüsel niteliğini hayalinde canlandırarak hatırlayabilen insan, o deneyimi yalnızca fiilen yaşadığında hatırlayabilen insandan daha üstün bir epistemik konumdadır, çünkü görüngüsel deneyimleri birinci kişi gözünden kavramsallaştırmak, imgelem yeteneği olmayan insan için çok daha sınırlı koşullarda mümkün olacaktır.

4. Sonuç

Bu çalışmada önce görüngüsel bilgiyi ikiye ayırdım: Doğrudan görüngüsel bilgi ve dolaylı görüngüsel bilgi. Doğrudan görüngüsel bilginin de bağımlı ve bağımsız olmak üzere iki türü olduğu ve aradaki farkın imgelem yeteneğinde yattığı görüşünü savundum. Eğer bir deneyime dair dolaylı görüngüsel bilgiye sahip olabilmek için doğrudan görüngüsel bilgiye de sahip olmak gerekiyorsa, dolaylı görüngüsel bilginin de bağımlı ve bağımsız türlerinden söz edilebilir. Sonuç olarak bir deneyimi imgeleme yeteneğine sahip olmak, o deneyimin görüngüsel bilgisine sahip olmak için yeterli değildir fakat bağımsız görüngüsel bilgiye sahip olmak için gereklidir.

Bu makaledeki analizin görüngüsel kavram (*phenomenal concept*) kuramları açısından da bazı sonuçları olabilir. Bağımlı doğrudan görüngüsel bilgi ve bağımsız doğrudan görüngüsel bilgi arasındaki farka dayanarak görüngüsel kavramlara da bağımlı ve bağımsız olmak üzere iki farklı şekilde sahip olunabileceği iddia edilebilir: Bir insan görüngüsel kavramın gönderimi olan zihinsel özelliği imgeleyebiliyorsa görüngüsel kavrama bağımsız olarak sahiptir fakat eğer o zihinsel özelliği imgeleme yeteneğinden yoksunsa görüngüsel kavrama ancak bağımlı olarak sahiptir. (Çünkü görüngüsel kavramı kullanıp kullanamayacağı ilgili deneyimi o anda gerçekten yaşayıp yaşamadığına bağlıdır.) Görüngüsel kavramlar üzerine kuramlar günümüz zihin felsefesinde çok geniş bir araştırma alanı olduğundan görüngüsel bilgi analizimin görüngüsel kavram kuramlarına etki edebilecek sonuçlarının ayrıntılı bir tartışmasını bu çalışmaya dahil edemedim.

5. Kaynakça

- Balog, K. (2012) "Acquaintance and the Mind-Body Problem." S. Gozzano & C. S. Hill (Der.), *New Perspectives on Type Identity: The Mental and the Physical* içinde (s. 16-43). Cambridge University Press.
- Burge, T. (1986). "Intellectual Norms and the Foundations of Mind." *Journal of Philosophy*, 83: 697-720.
- Burge, T. (1979). "Individualism and the Mental." *Midwest Studies in Philosophy*, 4(1): 73-122.
- Conee, E. (1994). "Phenomenal Knowledge." *Australasian Journal of Philosophy*, 72(2): 136-50.
- Ethel B. (2016, 26 Haziran). "Aphantasia - Aphantasia Forum - Remembering Colors... (1/1)." Alındığı URL: <http://aphant.asia/forum/aphantasia-chat/503-remembering-colors>
- Faw, B. (2009). "Conflicting intuitions may be based on differing abilities - evidence from mental imaging research." *Journal of Consciousness Studies*, 16: 45-68
- Horgan, T. (1984). "Jackson on Physical Information and Qualia." *Philosophical Quarterly*, 34: 147-152.
- Jackson, F. (1986). "What Mary Didn't Know." *The Journal of Philosophy*, 83(5): 291-95.
- Jackson, F. (1982). "Epiphenomenal Qualia." *The Philosophical Quarterly*, 32(127): 127-36.

- Jacobs, C., Schwarzkopf, D. S. & Silvanto, J. (2018). "Visual working memory performance in aphantasia." *Cortex*, 105: 61-73
- Keogh, R., & Pearson, J. (2018). "The blind mind: No sensory visual imagery in aphantasia." *Cortex*, 105: 53-60
- Kıymaz, T. (2021). "Fizikselcilik Karşıtı Bilgi Argümanı'nın Bir Savunusu." *Kaygı*, 20(2): 653-695.
- Kıymaz, T. (2019). "What Gary Couldn't Imagine." *Journal of Philosophical Research*, 44: 293-311.
- Lewis, D. (2004). "What Experience Teaches." P. Ludlow, D. Stoljar & Y. Nagasawa (Der.), *There's Something About Mary: Essays on Phenomenal Consciousness and Frank Jackson's Knowledge Argument* içinde. MIT Press.
- Lewis, D. (1983). Postscript to "Mad Pain and Martian Pain." *Philosophical Papers*, 12: 130-133.
- Loar, B. (1997). "Phenomenal states (second version)." N. Block, O. Flanagan & G. Güzeldere (Der.) *The Nature of Consciousness* içinde. Massachusetts: MIT Press.
- Mellor, D. H. (1993). "The Presidential Address: Nothing Like Experience." *Proceedings of the Aristotelian Society*, 93(1): 1-16.
- Nemirow, L. (2007). "So, This is What It's Like: A Defense of the Ability Hypothesis." T. Alter & S. Walter (Der.) *Phenomenal Concepts and Phenomenal Knowledge* içinde. Oxford University Press.
- Nemirow, L. (1990). "Physicalism and the Cognitive Role of Acquaintance." W. Lycan (Der.) *Mind and Cognition: A Reader* içinde. Oxford: Blackwells.
- Nemirow, L. (1980). "Review of Nagel's Mortal Questions." *Philosophical Review*, 89: 473-477.
- Noordhof, P. (2003). "Something like ability." *Australian Journal of Philosophy*, 81(1): 21-40.
- Papineau, D. (2007). "Phenomenal and perceptual concepts." A. Torin & S. Walter (Der.) *Phenomenal Concepts and Phenomenal Knowledge* içinde (s. 111-144). Oxford: Oxford University Press.
- Papineau, D. (2002). *Thinking about Consciousness*. Oxford: Clarendon Press.
- Putnam, H. (1975). "The Meaning of 'Meaning.'" *Minnesota Studies in the Philosophy of Science*, 7: 131-193.

- Putnam, H. (1970). "Is Semantics Possible?" *Metaphilosophy*, 1(3): 187-201.
- Raymont, P. (1999). "The Know-How Response to Jackson's Knowledge Argument." *Journal of Philosophical Research*, 24: 113-26.
- Tye, M. (2009). *Consciousness Revisited: Materialism Without Phenomenal Concepts*. MIT Press.
- Watkins, N. W. (2018). "(A)phantasia and severely deficient autobiographical memory: Scientific and personal perspectives." *Cortex*, 105: 41-52.
- Zeman, A., Della Sala, S., Torrens, L. A., Gountouna, V. E., McGonigle, D. J. & Logie, R. H. (2010). "Loss of imagery phenomenology with intact visuo-spatial task performance: A case of 'blind imagination'." *Neuropsychologia*, 48(1): 145-155.
- Zeman, A., Dewar, M., & Della Sala, S. (2016). "Reflections on Aphantasia." *Cortex*, 74: 336-37.
- Zeman, A., Dewar, M., & Della Sala, S. (2015). "Lives without Imagery - Congenital Aphantasia." *Cortex*, 73: 378-80.